

SEYYİD MAHMUD-I HAYRANÎ VE AKŞEHİR'DE SEYYİD MAHMUD-I HAYRANÎ MANZUMESİ*

Prof.Dr.Yusuf KÜÇÜKDAĞ
Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Seyyid Mahmud-i Hayrani and the Piece of Verse 'Seyyid Mahmud-i Hayrani' in Akşehir

Seyyid Mahmud-i Hayrani is a Turkish mystic who lived in Akşehir in the 13th century. He was in contact with his contemporaries Khadji Bek-tash-i Wali, Mawlana Calal al-Din al-Rumi and Sarı Saltuq, and ex-changed his ideas with them. Although he was a sheikh of tasawwuf (Islamic Mysticism), the religious order (tariqat) he had established did not spread outside Akşehir. However, he was known as an Awliya (Muslim Saint) during the reigns of Anatolian Seljuk and Ottoman Empire, and his grave was continuously visited.

Of the building mentioned in the piece of verse 'Seyyid Mahmud-i Hayrani', today only the tomb and Ferruh Shah Masjid (small mosque) stand still. But the zaviye (complex), madrassah (theological school), imaret, madrassah masjid, hamam (public bath) and the graveyard had disappeared. Because of this, the places of the mentioned buildings cannot be determined.

Seyyid Mahmud-i Hayrani Complex was used by the Rufais when Seyyid's grandson Seyyid Ali was a sheikh. In the second half of the 18th century, it was seized by the Bektashis, and it remained under their control until the tekkes and zaviyes (complexes) were closed in 1925.

Bilindiği üzere Selçuklu Türkleri, 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'nun fethini kısa sürede tamamlamış; ele geçirilen yerlerin Türkleştirilmesi ve İslâmlaştırılması için önemli çalışmalar yapmıştır. Bu süreci Moğol istilâsı hızlandırmış; XIII. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Türk ve İslâm ülkelerinden mutasavvıflar, Moğol zulmünden kaçarak Anadolu'ya gelmişler; özellikle Konya ve çevresine yerleşerek dinî-tasavvufî düşüncenin bu topraklarda ön plâna çıkmasını sağlamışlardır. Seyyid Mahmud-ı Hayranî de XIII. yüzyıl

* Bu çalışma I. Akşehir Sempozyumu'nda (2003) sunulan "Hurufat Defterlerine Göre Seyyid Mahmud-ı Hayranî Manzûmesi" adlı tebliğin yapılan ilâvelerle makaleye çevrilmiş şeklidir.

Anadolusu'nda dönemin büyük tasavvuf ehli arasında yer almış; Akşehir'de yerleşerek Türk-İslâm kültürünü burada yaymaya çalışmıştır. Aşağıda Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin hayatı kısaca verildikten sonra şu anda türbe ve Ferruh Şah Mescidi dışındaki üniteleri mevcut olmayan Akşehir'deki Seyyid Mahmud-ı Hayranî Manzûmesi tarihî belge ve bilgiler çerçevesinde ortaya konmaya çalışılacaktır.

I. SEYYİD MAHMUD-I HAYRANÎ

Anadolu'da XIII. yüzyılda yaşamış büyük Türk mutasavvıflarından biri de Akşehir'de türbesi halen ayakta bulunan Seyyid Mahmud-ı Hayranî'dir. Mezar kitabesine göre, H. 667/M. 1268'de vefat eden¹, Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin ölüm tarihine bakılırsa, XIII. yüzyıl başlarında doğduğu söylenebilir. Yaşadığı devrin eserlerinde isminin önündeki "es-Seyyid" unvanı, onun Seyyid olduğuna işaret kabul edilebilir. Babası Selçuklu devlet adamlarından Mahmud Paşa'dır².

XIII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığına göre, Seyyid Mahmud-ı Hayranî, Hacı Bektaş-ı Veli ve Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'nin muasıdır. Fuad Köprülü'ye göre, Seyyid Mahmud-ı Hayranî, Hacı Bektaş-ı Veli'den önce Anadolu'ya gelmiş, bu diyarda ondan önce şöhret kazanmış mutasavvıflardandır³. Gelibolulu Mustafa Âli'nin, Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin, "üçyüz derviş-i 'uryân uydurub, kendüsi bir arslana binüb ve bir yılanı tâziyâne idinüb, Hazret'e 'azîmet" etmiş olduğunu⁴ yani Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyarete gittiğini söylemesi, Köprülü'nün tezini doğrulamaktadır.

Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin meşrebi bilinmemektedir. Hacı Bektaş-ı Veli'ye yakınlık göstermesi, ilk bakışta onun Bektaşî olabileceği kanaatini uyandırmaktadır. Ancak Bektaşî menkıbelerinde Hacı Bektaş-ı Veli ile münasebetleri anlatılmakla birlikte onun Bektaşîlik'le ilgisini kurmak zor görünmektedir. Bektaşî kaynaklarından Vilâyetnâme'de "üçyüz Mevlvî dervişiyile Hünkârı görmek için yola çıktı"⁵ denmesi, Bektaşîler'in onu Mevlvî olarak kabul ettiğine işaret etmektedir. Daha sonraki Bektaşî eserlerinde de onun Bektaşîliği'ne dair açık bir kayda rastlanmamaktadır. Nitekim Bektaşî şairlerinden Şeyh Muhyiddin, Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin XIII. yüzyılın büyük mutasavvıfları ile birlikte bulunduğunu söylemekte, Bektaşîliği'nden söz etmemektedir⁶. Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin Mevlvî olduğu da söylenemez. Her ne kadar XIV. yüzyılda kaleme alınan eserlerde Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin Mevlânâ ile diğer mutasavvıflar gibi değişik vesilelerle temas halinde olduğuna işaret edilmekte ise de onun Mevlvîliği'ne dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Eflâkî'nin

¹ Kitâbe için bkz. İbrahim Hakkı Konyalı, Nasreddin Hoca'nın Şehri Akşehir, İstanbul 1945, s. 432-433.

² Ethem Cebecioğlu, "Mahmûd-ı Hayrânî", İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, XXVII., s. 367-368.

³ Türk Edebiyatında Mutasavvıflar, (4. Baskı), Ankara 1981, s. 203, 257.

⁴ Kitâbü't-Târih-i Künhü'l-Ahbâr, (Haz. A. Uğur, M. Çuhadar, A. Gül, İ. Hakkı Çuhadar), Kayseri 1997, s. 96.

⁵ Anonim, Vilâyet-Nâme, (Yay. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul (tarihsiz), s.49.

⁶ Şeyh Muhyiddin Çelebi, Divan, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY., no. 9495, vr. 18b.

anlattıklarına göre, Seyyid Mahmud-ı Hayranî, Mevlânâ Celâleddin-i Rumî ile diyalog halinde olan bir şeyhtir⁷.

Menakıbnâmeler'de yer alan menkıbeler, Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin çağdaşı olan diğer Türk mutasavvıflarıyla da yakından ilgilendiğini, onların manevî yolda ilerlemeleri için gerekli alt yapıyı oluşturmaya çalıştığını göstermektedir. Nitekim Seyyid Mahmud-ı Hayranî, Münecimbaşı'na göre, bir çoban olan Sarı Saltuk'a⁸ izhar ettiği kerâmetle onu tasavvuf yoluna sevk etmiştir⁹. Saltuknâme'de Sarı Saltuk'un Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin tasavvufa dair görüşlerini yansıtan menkıbesine bakılırsa¹⁰; onun Sarı Saltuk üzerinde derin izler bıraktığı söylenebilir.

Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin Nasreddin Hoca üzerinde de etkili olduğu tahmin edilmektedir. Fuad Köprülü, Nasreddin Hoca'nın şu anda nerede bulunduğu belirlenemeyen Seyyid Mahmud-ı Hayranî vakfiyesinde Nasreddin Hoca'nın tanık olarak imzasının bulunduğunu, hattâ Hoca'nın o sırada büyük bir üne sahip olan Seyyid Mahmud-ı Hayranî'ye intisap etmek üzere Sivrihisar'a bağlı Hortu köyündeki imamlığını bırakarak Akşehir'e geldiğini, Sivrihisar Müftüsü Hüseyin Efendi'nin Mecmua-i Maarif adlı eserine dayanarak yazmaktadır¹¹.

Kaynaklarda verilen bilgiler dikkatle incelendiğinde Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin ne Hacı Bektaş-ı Veli ve ne de Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'nin müridi olduğu söylenebilir. Belki o, bu iki büyük mutasavvıf gibi kendi görüşleri doğrultusunda bir tarikat kurma düşüncesinde idi. Ancak sağlığında Akşehir ve çevresinde adına açılan birkaç tekke¹² dışında kurduğu tarikatı yayma imkânı bulamadığı; ölümünden 40-50 sene sonra tekkesinde şeyhlik yapanların bile onun çizdiği yolu terk ettiği söylenebilir. Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin torunu Seyyidi Ali b. Muhammed'in kabir kitabesine "er-Rufâî" şeklinde bir kayıt düşüldüğüne bakılırsa¹³, Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin Akşehir'de açtığı tekkenin Rufâî Tarikatı'ndan olanların eline geçtiği, soyundan gelenlerin bu tarikatı bir süre devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Rufâîliğin Akşehir'de kurulması, Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin yaşadığı döneme rastlamaktadır. İbnü's-Serrâc'ın anlattıklarına bakılırsa, Ahmed Rufâî (1118-1182)'nin halifelerinden Tacüddin ibn Seyyid Şemseddin el-Müsta'cel ibn Rufâî, Irak'tan Akşehir'e gelmiş, Rufâîliği burada yaymaya başlamıştır¹⁴. Seyyid Mahmud-ı Hayranî adına inşa edilen tekke o dönemde Akşehir'de yaygın durumda olan Rufâîler'in tarikat merkezi haline gelmiştir. XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Seyyid Mahmud-ı Hayranî Tekkesi'nin Bektaşiler'in elinde bulunduğu belgelerde zikredilmektedir. Hacı Bektaş-ı Veli

⁷ Eflâkî, Âriflerin Menkıbeleri, II., (Çev. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1973, s.70-71.

⁸ Hayatı hakkında bkz. A. Yaşar Ocak, Sarı Saltık, Ankara 2002.

⁹ Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, Câmîu'd-Düvel, II., (Yay. Ali Öngül), İzmir 2001, s.110.

¹⁰ Ebülhayr Rûmî, Saltuknâme, (Yay. Fahir İz), Harvard 1974, s. 523, 717.

¹¹ Nasreddin Hoca, İstanbul 1918, s. 8. Bu eser, Atâ Çatıkkaş tarafından Manzûm Nasreddin Hoca Fıkraları olarak İstanbul'da 1980'de yayımlanmıştır.

¹² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (Kısaltma: BOA), Cevdet Evkaf, no. 23972, 23535.

¹³ Konyalı, aynı eser s. 440, 442.

¹⁴ Teşvîk'ül-Ervâh, Köprülü Kütüphanesi, no. 272, vr. 150a. Bu bilgiyi bana verme lütfunda bulunan sayın Prof.Dr. Mikail Bayram'a teşekkür ederim.

Dergâhı şeyhi eş-Şeyh Abdülatif'in İstanbul'a gönderdiği 15 Zilhicce 1204/15 Ağustos 1790 tarihli arzuhale göre Akşehir'deki Seyyid Mahmud-ı Hayranî Tekkesi, Bektaşiler'e aittir (Belge: 1). Bu konuya dair daha önce herhangi bir belgenin şimdilik bulunmadığına bakılırsa, tekke Rufailer'den alınıp XVIII. yüzyılın ortalarında Bektaşiler'e verilmiş olmalıdır.

Halk tarafından ulu bir kişi olarak kabul edilen Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin Sultanlar da aziz bir kişi olduğuna inanıyorlardı. Nitekim Yıldırım Bâyezid'in 14 Şaban 805/9 Mart 1403 günü Akşehir'de vefatı üzerine Timur, naşının Şeyh Mahmud-ı Hayranî Türbesi'ne defnedilmesini istemiştir. Bunun üzerine Bâyezid'in cesedi tahnit edilip Şeyh Mahmud-ı Hayranî Türbesi'ne konmuş; ancak Yıldırım Bâyezid'in Bursa'ya gömülmesine dair vasiyeti olduğu anlaşılınca, daha sonra Musa Çelebi naşını Bursa'ya nakletmiştir¹⁵. Osmanlı döneminde Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin büyük mutasavvıflardan olduğu devlet nezdinde kabul edilmiş; bu nedenle merkezden gönderilen yazılarda onun için sürekli "Akşehir'de medfûn eizze-i kirâmdan Kutbü'l-Ârifin es-Seyyid Mahmud-ı Hayran-ı Velî kudde sırruhü'l-azîz" denmiştir¹⁶.

Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin türbesi, İstanbul yönünden gelen hac kabilelerinden Konya'daki Mevlânâ Türbesi'nden önce ziyaret edilen kutsal mahallerden biri idi. Bu mekânın önemine binaen Osmanlı devrinde kaleme alınan Hac Seyahatnâmeleri'nde Seyyid Mahmud-ı Hayranî ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Şair Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn adlı Hac Seyahatnâmesi'nde "irfan dâiresinin kutbu Şeyh Mahmud-ı Hayran hazretleri" denmesi¹⁷, onun Anadolu erenlerinden biri olarak kabul edildiğini göstermektedir. Ancak yukarıda da değinildiği üzere tarikat olarak yapılanın geniş alanlara yayılma imkânı bulamadığından bu büyük Türk mutasavvıfının türbesinin bulunduğu mekân, Akşehir'de yerel bir tekke olarak dar bir alanda işlevini sürdürmüştü; bu nedenle farklı dönemlerde değişik tarikatlar arasında el değiştirmiştir. Bu kısa açıklamadan sonra aşağıda türbe, zâviye, imâret, medrese, iki mescit, hamam ve kabristandan meydana gelen Seyyid Mahmud-ı Hayranî Manzumesi, belgeler ışığında incelenecektir.

II. AKŞEHİR'DE SEYYİD MAHMUD-I HAYRANÎ MANZUMESİ

Seyyid Mahmud-ı Hayranî Manzumesi'nde tasavvuf yapılarında temel kabul edilen şeyhin türbesinin çevresinde, muhtemelen daha sonra ihtiyâca binaen ilâve edilmiş değişik işlevleri olan yapılar da mevcuttu. Cl. Huart, Mevlevîler Beldesi Konya adlı eserinde, Seyyid Mahmud-ı Hayranî Türbesi'nin çevresinde birçok binanın bulunduğu işaret etmekte, ancak bunlardan sadece türbe ile cami hakkında bilgi vermektedir¹⁸. Konyalı, türbe ve mescitten başka zâviyeden

¹⁵ Münecimbaşı, Camiü'd-Düvel, (Haz. Ahmet Ağrakça), İstanbul 1995, s.145-146; İsmail Aka, Timur ve Devleti, Ankara 1991, s.30.

¹⁶ Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter (Kısaltma:VAD), no.1141, s.161.

¹⁷ Şair Nâbî, Hicaz Seyahatnamesi (Tuhfet'ül Harameyn), (Yay. Seyfettin Ünlü), İstanbul 1996, s.16; Menderes Çoşkun, Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnâmeleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i, Ankara 2002, s.166.

¹⁸ Clément Huart, Mevlevîler Beldesi Konya, (Çev. Nezh Uzel), İstanbul 1978, s.79-80.

de bahsetmektedir¹⁹. Zikredilen yapıların dışında belgelerde birçok yapının varlığına işaret edilmektedir.

1. Türbe

Akşehir'de Selçuklu dönemine ait olup hâlen ayakta bulunan Seyyid Mahmud-ı Hayranî Türbesi, Cumhuriyet döneminde adı Anıt olarak değiştirilen "Seyyidi" Mahallesi'ndedir. Mimari durumu, birçok araştırmacı tarafından incelenmiş ve değişik zamanlarda yayımlanmıştır²⁰.

Hakkı Önkal'a göre Seyyid Mahmud-ı Hayranî Türbesi'nin başlangıçta yüksekliği şimdiki gibi değildi. Etrafına sonradan yapılan binalardan daha yüksek görünmesi için ikinci bir gövde ile yükseltilmiş²¹, bu şekli ile günümüze kadar gelmiştir (Resim: 1).

Türbe, tasavvufî binaların en önemli bölümüdür. Bu nedenle tarikat yapılarında türbeye itina ile bakılır; türbedâr adı verilen bir görevli sürekli burada hizmet ederdi. Cumhuriyet'ten önce Seyyid Mahmud-ı Hayranî Türbesi'ne de bir kişi türbedâr olarak atanırdı. Bununla ilgili çok sayıda belge Osmanlı arşivlerinde bulunmaktadır²². Tekkelerin özellikle türbe bölümünün bakım ve onarımına da oldukça önem verilirdi. Bunun için vakıf gelirlerinden ücret alan bir görevli, aralıksız hafif tamirat işlerine bakardı. Bu onarım işine "meremmet", onarımı yapan kişiye ise "meremmatçı" veya "müremmim" denirdi. Seyyid Mahmud-ı Hayranî Türbesi'nde Recep 1108/Ocak 1697'de bir akçe yevmiye ile Hüseyin "meremmatçı" olarak çalışıyordu²³. Daha sonraki kayıtlarda adı müremmim olarak da geçen bu usta²⁴, türbe ile birlikte vakfın tüm binalarına bakmakla yükümlü idi.

2. Zâviye

Seyyid Mahmud-ı Hayranî Zâviyesi'nin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Fatih'in H. 881/M. 1476 yılında yaptırdığı Karaman-ili vakıf tahririnde Akşehir'de zâviyenin bulunduğu bakılırsa²⁵, Karamanoğulları döneminde bu yapı mevcut idi. Yukarıda değinildiği üzere Mustafa Âli, Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin üçyüz müridiyle Hacı Bektaş-ı Veli'yi ziyarete gittiğini yazmaktadır²⁶. Daha sağlığında çok sayıda müntesibinin onun yanında bulunması, XIII. yüzyılda burada bir tekkenin varlığına işaret etmektedir. Öyle ise zâviye, türbe gibi

¹⁹ Konyalı, aynı yer.

²⁰ Rıfki Melül Meriç, "Akşehir Türbe ve Mezarları", *Türkiyat Mecmuası*, Sayı 5 (İstanbul 1936), s.141-212+ekler; Yılmaz Önge, "Konya-Akşehir-Seyyid Mahmûd Hayran Türbesinin Restorasyonu", *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, II, (Ankara 1975), s.78-82. Ayrıca yapılan geniş bir inceleme için bkz. Hakkı Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara 1996, s.418-426.

²¹ Önkal, aynı eser, s.422.

²² VAD. no.1141, s.161; no.1069, vr.41b; no.1062, vr.13b; no.1057, s.118; no.1065, vr.15a; no.1057, s.118; no.1064, vr.76a; no.1060, s.48; no.534, s.71; no.534, s.72; no.535, s.46.

²³ VAD. no.1140, s.80.

²⁴ VAD. no.1140, s.82; no.1069, vr.43a,43b; no.1057, s.116; no.1059, s.98; no.1064, vr.77a; no.533, s.142.

²⁵ Konyalı, aynı eser, s.440.

²⁶ Mustafa Âli, aynı yer.

Selçuklu döneminde inşa edilmiştir. Konyalı'ya göre, mescitle zâviye, türbenin kiblesinde idi. Girişi güney yönünde bulunan bu iki yapıdan mescit sağ, zâviye ise sol tarafta yer alıyordu²⁷.

Zâviyeler, bildiği üzere devletin atadığı şeyhler tarafından yönetilirdi. Seyyid Mahmud-ı Hayranî Zâviyesi'ne Osmanlı döneminde çok sayıda şeyh ataması bulunmaktadır²⁸. Bunlar, işlevini sürdürmesi için zâviyeyi sürekli onartıyorlardı. Bununla birlikte ehil olmayan kişilerin zâviyedârlığa atanması yüzünden zâviye harap duruma da düşebiliyordu. XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Seyyid Mahmud-ı Hayranî Zâviyesi'nin zâviyedârlığına İstanbul'da oturan ve burada "hizmetkârlık" eden Abdullah adlı biri getirilmiş, bu zat vakfı "tımar ve zeâmet misâli verüp" usûlüne uygun bir şekilde işletmediği için zâviyenin harap olmasına neden olmuştur. Bunun üzerine Abdullah görevden alınarak Akşehir'de ikamet etmekte olan Mehmed Efendi zâviyedârlığa getirilmiştir²⁹.

3. İmâret

Tekkelerin en önemli ünitesi, "matbah-ı şerîf" de denilen imâret bölümü idi. Konya Mevlânâ Dergâhı bünyesindeki matbah³⁰, tasavvuf yapılarında bunun önemini göstermesi bakımından açık bir örnek teşkil etmektedir. Akşehir'de daha XIII. yüzyılda kalabalık bir mürit topluluğuna sahip olan Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin kurduğu tekkede de bir matbahın bulunması gerekir. Ancak Osmanlı dönemi belgelerinde zikredilen "Seyyid Mahmud-ı Hayranî İmâret-i'nin"³¹ tekkedeki yeri ile inşa tarihi şimdilik belirlenememiştir. Muhtemelen imâret, tekke gibi daha Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin sağlığında mevcut idi.

Seyyid Mahmud-ı Hayranî İmâret-i'nde bir anbarın bulunduğu, buraya atanan "anbârî"³², "anbardâr"³³ ve "anbarcı"³⁴ adı verilen görevlilerden anlaşılmaktadır.

Tekkelerdeki imâretlerin düzenli çalışmasını sağlamak için herşeyden önce bir imâret şeyhi görevlendirilirdi³⁵. Akşehir'deki Seyyid Mahmud-ı Hayranî İmâret-i'nde de 3 akçe gündelikle bir imâret şeyhi görev yapıyor³⁶, buna "tabbâh şeyhi" de deniyordu³⁷.

²⁷ Konyalı, aynı eser, s.442.

²⁸ Örnek için bkz. VAD, no.1069, vr.41b; no.1065, vr.15a; no.531, s.57; no.534, s.71; no.534, s.72.

²⁹ BOA, Cevdet Evkaf, no. 23284.

³⁰ Abdülbâki Gölpınarlı, Mevlânâ'dan sonra Mevlevilik, İstanbul 1983, s.342; Yusuf Küçükdağ, "Konya'da Bir Mevlevî Manzumesi (Piri Mehmed Paşa Zâviyesi ve Vakfı)", IX. Vakıf Haftası Kitabı, Ankara 1992, s.160,163.

³¹ VAD, no.1057, s.118, Recep 1181 / Kasım 1767; no. 1064, vr.76b, C. ewel 1197 / Nisan 1783; vr.77a, Recep 1198 / Mayıs 1784; no. 533, s.142, C. ewel 1224 / Haziran 1809.

³² VAD, no.1144, s.78.

³³ VAD, no.1057, s.116; no.1065, vr.15a.

³⁴ VAD, no.1064, vr.75a.

³⁵ Küçükdağ, aynı tebliğ, s.162.

³⁶ VAD, no.1057, s.118; no.1064, vr.76b, 77a; no.533, s.142.

³⁷ VAD, no.1069, vr.44a.

İmârette yemek yapan görevliye tabbah denirdi. Seyyid Mahmud-ı Hayranî Zâviyesi'ndeki tabbaha "tabbah-ı taâm" deniyor³⁸, hazırladığı yemek karşılığında kendisine günlük 3 akçe veriliyordu³⁹.

Seyyid Mahmud-ı Hayranî İmâreti'nin XVIII. yüzyılın son çeyreğine kadar düzenli çalıştığı, yukarıda zikredilen atamalar dışında 15 Zilhicce 1204/15 Ağustos 1790 tarihli arzuhalde gelip geçene yemek çıkarıldığına işaret edilmesinden anlaşılmaktadır⁴⁰.

4. Medrese

Seyyid Mahmud-ı Hayranî Zâviyesi'nin çevresinde XVIII. yüzyılın ortalarında bir de medresenin bulunduğu belgelerden anlaşılmaktadır. Safer 1155/Nisan 1742 tarihli berat özetinde "Akşehir'de vâki merhûm Seyyid Mahmud-ı Hayranî Sultan Medresesi'ne muttasıl Seyyidî Mahallesi'nde binâ eylediği mescid-i şerif" diyerek⁴¹, medresenin bitişiğinde Seyyid Mahmud-ı Hayranî'nin bir mescit inşa ettirdiği söylenmek istenmiştir. R. âhir 1168/Ocak 1755 tarihli belgede bu konu biraz daha açık yazılmış; "Akşehir'de Seyyid Mahmud-ı Hayranî Medresesi Mescidi" şeklinde ifade edilmiştir⁴². C. âhir 1170/Aralık 1756 tarihli üçüncü belgede ise, medresenin Seyyidî Mahallesi'nde bulunduğuna işaret etmek için: "Akşehir'de Seyyid Mahmud-ı Hayranî Medresesi'nde Seyyidî Mahallesi'nde mescid" denmiştir⁴³.

Yukarıdaki üç belge, Seyyid Mahmud-ı Hayranî Medresesi'nin Seyyidî Mahallesi'nde bulunduğunu, medresenin bir de mescidinin mevcut olduğunu göstermektedir. Seyyid Mahmud-ı Hayranî Türbesi'nin de aynı mahallede olduğuna daha önce değinilmişti. Şu halde medrese, türbenin yakınında inşa edilmiştir. Her ne kadar belgelerde medresenin bânisi olarak Seyyid Mahmud-ı Hayranî gösteriliyorsa da bu eğitim yapısının inşa tarihi, türbe ve zâviye gibi eski olmamalıdır. Konya'da tekkelere bağlı medresenin ihdası, XVII. yüzyıl sonlarındadır. Nitekim Konya'da Pîrî Mehmed Paşa Zâviyesi'nin vakfiyesinde medreseden söz edilmediği halde Pîrî Mehmed Paşa Medresesi'nde XVIII. yüzyıl başlarında tedrisat yapılmaya başlandığı belirlenmiştir⁴⁴. Seyyid Mahmud-ı Hayranî Medresesi de yaygın bir şekilde medreselerin açılmaya başlandığı XVIII. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmış olmalıdır.

Medreseye müderris atandığına dair belgeye şimdilik rastlanmamıştır. Seyyid Mahmud-ı Hayranî Zâviyesi vakıf gelirlerinden "bâki kalan taâmiyesi için

³⁸ VAD, no.1064, vr.76b; no.1060,s.49.

³⁹ VAD, no.1069, vr.42a,43a,43b; no.1062, vr.12a; no 1057, s.116.

⁴⁰ BOA, Cevdet Evkaf, no. 23284.

⁴¹ VAD, no.1061, s.215.

⁴² VAD, no.1062, vr.11b.

⁴³ VAD, no.1062, vr.13a.

⁴⁴ Küçükdağ, aynı tebliğ, s. 161-162.

Tecvid-i Kur'ân-ı Azîm eden"⁴⁵;"Tecvid-i Kur'ân-ı Azîmü's-şân okutmak üzere mutasarrıf olan" bir görevli bulunuyordu. Bu kişi, medresede ders okutan hocalardan biri olmalıdır.

5. Mescitler

Seyyid Mahmud-ı Hayranî Manzumesi'nde iki adet mescidin bulunduğu Osmanlı dönemi belgelerinden anlaşılmaktadır. Bunlardan biri zâviyenin, diğeri medresenin mescididir.

a. Ferruh Şah Mescidi

Tekkelerde, burada kalan dervişlerin vakit namazlarını kılmaları için mescit bölümleri de bulunurdu⁴⁶. Büyük bir tasavvuf yapısı olduğu belgelerden anlaşılan Seyyid Mahmud-ı Hayranî Zâviyesi'nin de bir mescidi mevcut idi. Konyalı'nın, bir yerde Ferruh Şah , bir yerde de Mahmud-ı Hayran Mescidi dediği bu yapı⁴⁷, I. Alâeddin Keykubâd döneminde, 1 R. evvel 621/23 Mart 1224 yılında Ferruh Şah tarafından inşa edilmiştir⁴⁸. Osmanlı belgelerinde Seyyidi Mahallesi'nde gösterilen zâviyenin bu mabet bölümü⁴⁹, aynı zamanda mahallenin mescidi olmalıdır.

b. Seyyid Mahmud-ı Hayranî Medresesi Mescidi

Osmanlı medreselerinde de medresede kalanların namazlarını rahat bir ortamda eda etmeleri amacıyla mescitler yaptırıldığı bilinmektedir⁵⁰. Seyyid Mahmud-ı Hayranî Medresesi'nin inşası ile birlikte manzumede Ferruh Şah Mescidi'nden başka ikinci bir mescidin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Seyyid Mahmud-ı Hayranî Medresesi Mescidi olarak da anılan bu mabet, yukarıda zikredildiği üzere, medresenin bünyesinde yer alıyordu. Medrese gibi mescit de XVIII. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olmalıdır. Aynı mekânda ikinci mescidin bulunması ve adının Medrese Mescidi olması, bu mâbedin sırf medrese talebelerinin vakit namazlarını kılmaları düşüncesiyle inşa edildiğini göstermektedir. Seyyid Mahmud-ı Hayranî Medresesi Mescidi'ne XVIII. yüzyıl ortalarından sonra imam atamaları bulunmaktadır⁵¹.

⁴⁵ VAD, 1069, vr.44b

⁴⁶ Mevlevihânelerin mescitleri buna örnek olarak gösterilebilir. Bkz. Yusuf Küçükdağ, "Antep Mevlevihânesi ve Vakfıyeleri", Osmanlı Döneminde Gaziantep Sempozyumu (22 Ekim 1999), Gaziantep 2000, s.214-215.

⁴⁷ Aynı eser, s.442.

⁴⁸ Huart, aynı yer. XIX. yüzyılın başlarında Ferruh Şah Mescidi'nin bânisi olarak Sultan Alâeddin'in gösterilmesi (VAD, no.533,s.144), bu kitâbeye göre gerçeği yansıtmamaktadır.

⁴⁹ VAD, no.1069, vr.43b, 44b; no.1144, s.78; no.1068, s.188; no.1061, s.219; no.1062, vr.11b.

⁵⁰ Medrese mescitleri ile ilgili çok sayıda örnek için bkz. Caner Arabacı, Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri (1920-1924), Konya 1988.

⁵¹ VAD, no.1061, s.215; no.1062, vr.11b, 13a.

6. Hamam

Tekkelerin en önemli ünitelerinden biri de hamam idi. Bu nedenle hemen her tasavvuf yapısının yakınında bir de hamam bulunuyordu. Konya'da Mevlânâ Dergâhı'nın bitişiğindeki Türbe Hamamı, dergâhta kalan dervişlerin ihtiyaçlarının karşılanması için Karamanoğulları döneminde inşa edilmiş; Mevlânâ Türbesi'ne vakfedilmiştir⁵².

Seyyid Mahmud-ı Hayranî Türbesi'nin doğusunda iken zamanla yıkılan ve yeri park hâline getirilen Seyyidi/Dizdar Hamamı, manzumenin yakınında bulunuyordu. Konyalı, bu hamamın sehimlerinden bir kısmının Seyyid Mahmud-ı Hayranî Zâviyesi'ne ait olduğunu, belge vermeden söylemektedir⁵³. Manzumenin yakınında yer alması, tekkede ikamet eden dervişler için inşa edildiğini düşündürmektedir.

7. Mezarlık

Hemen her türbenin çevresinde olduğu gibi Seyyid Mahmud-ı Hayranî Türbesi'nin çevresinde de bir mezarlık mevcut idi. Yaklaşık üç dönüm büyüklüğündeki mezarlık, 1930-1931 yılında ortadan kaldırılmış; yeri çocuk bahçesi haline getirilmiştir⁵⁴.

SONUÇ

Seyyid Mahmud-ı Hayranî, XIII. yüzyılda Akşehir'de yaşamış büyük bir Türk mutasavvıfıdır. Anadolu Selçukluları döneminde o, Mevlânâ Celâleddin-i Rumî, Hacı Bektaş-ı Veli, Ahmed Fakih ve Sarı Saltuk gibi tasavvuf alanında şöhrete sahip idi. Ancak onun kurmaya çalıştığı tarikat, Akşehir ve İshaklı ile sınırlı kalmış, zamanla unutulunca, yerini başka tarikatlar doldurmuştur. Bununla birlikte Seyyid Mahmud-ı Hayranî, Osmanlı döneminde sayılan bir mutasavvıf olarak halk tarafından türbesi sürekli ziyaret edilmiştir. Onun türbesinin çevresinde oluşan manzumede, zâviye, imâret, medrese, iki adet mescit ile hamam ve mezarlığın yer alması ona olan ilgiyi göstermektedir. Değişik zamanlarda inşa edildiği anlaşılan yapılardan Seyyid Mahmud-ı Hayranî Türbesi, Ferruh Şah Mescidi ile hamam dışındakilerin yerleri bilinmemektedir. Sanat tarihçilerinin hafriyat çalışmaları yaparak manzumedeki yapıların temellerini belirlemeleri ümit edilir.

⁵² Yusuf Küçükdağ, "Konya Mevlânâ Dergâhı ve Türbe Hamamı'na Dair İki Mevlevî Vakfıyesi", *Vakıflar Dergisi*, XXIII., (Ankara 1994), s. 75-102.

⁵³ Aynı eser, s.415-416,442.

⁵⁴ Meriç, aynı makale, s.142,144,150.

Resim 1:

Akşehir'de Seyyid Mahmud-ı Hayranî Türbesi'nin
bugünkü durumu (Z. Şimşir'den).